

Doç. Dr. Canan Şenöz-Ayata
İstanbul Üniversitesi
Alman Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

20. Ulusal Dilbilim Kurultayı **Maltepe Üniversitesi, 12.-13.5.2006**

Maltepe Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nün düzenlediği "20. Ulusal Dilbilim Kurultayı", 12.-13.5.2006 tarihleri arasında İstanbul'da gerçekleştirildi. İki gün süren dilbilim kurultayı, 12 oturum ve bir panelden oluşuyordu. Aynı anda yapılan üç paralel oturumda toplam 45 bildiri sunuldu. Kurultayın son günü, dilbilim alanının önde gelen bilimcilerinin konuşmacı olarak katıldığı bir panel düzenlendi.

Kurultay, Maltepe Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Mesut Razbonyalı'nın açılış konuşması ve dilbilim alanının Türkiye'de gelişmesine büyük emeği geçen Prof. Dr. Doğan Aksan'ın açılış bildirisiyle başladı. Prof. Aksan, konuşmasında dilbilimin Türkiye'deki tarihsel gelişimi üzerinde durarak dilbilim alanında çalışan genç bilimcilere Türkçenin tarihsel gelişimiyle ilgili bilgi edinmelerinin çok önemli olduğunu vurguladı. Doğan Aksan'a dilbilim alanındaki büyük katkılarından dolayı onur ödülü verildi.

Açılış konuşmalarının ardından ilk oturum Doç. Dr. Nalan Kantarcıoğlu'nun "Türkçe Reklam Söyleminde Mantıksal ve Edimsel Yanıltmacalar" adlı bildirisiyle açıldı. Bu bildiriye Türkçe reklam metinlerindeki yanıltmaca stratejileri mantıksal ve edimbilimsel açıdan incelendi. Bu çalışmanın ardından sunulan ve Türkçe metinlerde damgalama (bir belgenin içine o belgenin içeriğini değiştirmeden başka bir belge yerleştirme) konusunu araştıran bildiriye Türkçenin damgalama için uygun bir dil olduğu, damgalama için en uygun araçların sözdizimsel araçlar olduğu gösterildi. Damgalama yaparken kullanılan araçların rastlanma sıklıklarının metin türüne bağlı olarak incelenebileceği belirtildi. İlk oturumun son konuşmacıları olan Prof. Dr. Lütfiye Oktar ile Arş. Gör. Özgün Koşaner, Türkçe metinlerde "önce" ve "sonra" sözcüklerinin sadece zaman belirtmediğini, söylem bağdaşıklığı açısından daha karmaşık söylem ilişkilerini ifade etme işlevi taşıdığını Lascarides ve Asher'in bölütlenmiş söylem temsilleştirme

kuramına (Segmented Discourse Representation Theory) dayalı olarak farklı metin türlerinden seçtikleri örneklerle açıkladılar.

İkinci oturumda Türkçedeki “diye” sözcüğü ve bu sözcüğün iletişim kurmadaki işlevi örneklerle ele alındı. Doğal anlam üstdili ve Türkçede duygu bildiren eylemleri, örneğin “öfkelenmek” gibi konu alan ilginç bir çalışma sunuldu. Birey baskın dillerde (İngilizce, Almanca, Fransızca vb.) duyguyu ifade ederken kaynağa giden adlaştırma yapıldığı, yani duygunun kendini ortaya çıkan nedenle ilişkilendirilerek adlaştırıldığı, toplumsal baskın dillerde (Japonca, Çince, Korece, Türkçe vb.) bedensel tepki ve onun ardından gelenlerle, yani davranışa bağlı adlaştırma yapıldığı örneklerle gösterildi. Bir diğer bildirideyse Türkçe eklerin türetkenlik boyutları bütüncü (Korpus) ve sözlük karşılaştırması aracılığıyla açıklandı. Korpus’un geleceği, sözlüğün ise geçmişi yansıttığı, eklerin sıklık sayımlarını yaparak anlamlı sonuçlara varılamadığı gösterildi. Eklerin kullanım sıklıklarıyla ilgili araştırmalarda sözcüklerin hangi kategoriye göre türetildiğinin incelenmesi gerektiğine dikkat çekildi.

Üçüncü oturumda metindilbilim, toplumsal dilbilim ve çeviribilim alanlarındaki dil incelemelerini konu alan bildiriler sunuldu. Ömer Seyfettin’in hikayelerinde art gönderim kullanımını inceleyen bildirinin kuramsal bölümünde Türkiye’de yazınsal metinleri metindilbilimsel açıdan çözümleyen diğer çalışmalardan hiç söz edilmemesi, yalnızca İngilizce kaynaklı yayınlara gönderme yapılması gerek bu bildiride gerekse diğer bazı bildirimlerde eleştirilebilecek bir noktaydı. Araştırmacının aynı anlamda kullandığı bir kavram için betik, söylem, metin gibi üç farklı terim kullanması kavram kargaşasına neden olduğu için tek bir terimin seçilip kullanılması bildirinin anlamsal açıdan tutarlılığının kurgulanmasını daha iyi sağlayabilirdi. Metindilbilim alanındaki bu bildirinin ardından Kocaeli Üniversitesi’nden Doç. Dr. Meryem Şen’in “Sosyokültürel Dilbilim Çerçevesinde Birey, Sözel Etkileşim ve Kimlik Tartışması” adlı bildirisinde, Kocaeli’de yaşayan Romanlarla yaptığı sözlü incelemeye bağlı olarak dil ve kimlik ilişkisini ele aldı. Son olarak Dr. Ayşe Banu Karadağ, 1927 yılında İngilizceden Osmanlıcaya çevrilen ve Resimli Ay Neşriyatı tarafından yayımlanan ‘Vatansız Adam’ adlı kitabın çevirilerini dilsel, tarihsel ve toplumsal açıdan inceledi. Bu bildiride ilginç olan, incelenen çocuk kitabının ‘Robinson Crusoe’, ‘Aya Seyahat’ ve ‘Cüceler Memleketinde’ gibi diğer tanınmış çocuk kitapları arasında, çevrilmesi önerilen yararlı kaynaklar listesinde yer almış olması ve kitabın yorumlanmasıyla ilgili çok farklı yaklaşımlardı.

Kurultayın ikinci gününün ilk oturumunda günümüz Türkçesi ve Türkçe sözlüğün kapsam geçerliliği üzerine bir bildiri sunuldu. Prof. Dr. Doğan Günay ile Dokuz Eylül Üniversitesi Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi bölümünden

bir grup yüksek lisans öğrencisinin hazırlamış olduğu bu bildiriye, Türkçe sözlüğün günümüzde kullanılan sözcükleri kapsayış durumu ele alınıp değerlendirilerek Türk Dil Kurumu sözlüğünün yenilenmesi ve sözlükbilim açısından incelenmesi gerektiği örneklerle gösterildi. Sözlükle ilgili diğer bir çalışma da Dr. Aybars Erözden'in "Türkçe Dilbilim Terimleri Üzerine Sayıl Çözümler" adlı çalışmasıydı. Bu çalışmada dilbilim dizelgelerinin yer aldığı 16 yayında, Almanca, Fransızca, İngilizce, İtalyanca ve özleştirme öncesi Türkçede kullanılan yabancı kökenli dilbilim terimleri için önerilen Türkçe terimler nicel açıdan incelendi. Erözden, Türkçe dilbilim terimlerinin türetimi, terimler üzerine uzlaşmaya varılması ve dilbilim terimleri sözlüğünün geliştirilmesiyle ilgili önemli konulara dikkat çekti. Yard. Doç. Dr. Hülya Aşkın Balcı ile Tazegül Demir bildirisinde, Kars Merkez'de 2005-2006 yılında ilköğretim 7. sınıfta okutulan Türkçe ders kitaplarında (Süheyla Doğruel ve diğerleri; 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı, Milli Eğitim Yayınevi, 2005) bulunan öykü ve şiir metinlerini metindilbilimsel ölçütlerle inceleyerek değerlendirdiler. Yapılan inceleme sonucunda ders kitabında yer alan metinlerin, metindilbilimsel açıdan iyi kurgulanmış metinler olduğu sonucuna varıldı.

İkinci oturumda Prof. Dr. Ömer Demircan, "Ahmet Hamdi Tanpınar ve Devrik Tümce" adlı bildirisinde, devrik dizimin Dil Devriminin öteki yüzü olduğunu belirterek bu dizimin şiir ve konuşma-dışı yazınsal metinlere girişinin 1943-1957 döneminde Ataç ve onu destekleyenlerin çabalarıyla olduğunu belirtti. Ataç'ın Türkçedeki bilimsel ve yazınsal metinlerde devrik tümcenin kullanılabilmesi yönündeki görüşlerini aktardı. 1938 ve 1943 yılları arasında yapılan devrik tümce tartışmaları sırasında öz Türkçe ve devrik tümce kullanan yazarların ders kitaplarından dışlandıklarına dikkat çekti. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın çeşitli yapıtlarında, örneğin 'Saatleri Ayarlama Enstitüsü' başlıklı romanında, özleştirme çabalarıyla alay ettiğini, Ataç'ın devrik tümce kullanımını eleştirdiğini örneklerle açıkladı. Diğer bir bildirin konusunu Türkçedeki ölüm ve başsağlığı ilanlarına yönelik bir çözümleme oluşturmuştu. Bu bildiri Türkçede çok az incelenen bir metin türü olan ölüm ve başsağlığı ilanlarının incelediği için metin türü araştırmalarına katkı sağlaması açısından önemliydi. Ancak yalnızca İngilizce kaynaklara dayanmayıp, Türkiye'de bu alanda yapılan diğer çalışmalara gönderme yapılsaydı daha bütünlüklü bir bakış verilebilirdi.

Kurultayın sonunda, Prof. Dr. Betül Çotuksöken başkanlığındaki değerlendirme oturumuna Prof. Dr. Kamile İmer, Prof. Dr. Ahmet Kocaman, Prof. Dr. Ömer Demircan, Prof. Dr. Sumru Özsoy, Prof. Dr. Eser E. Taylan ve Doç. Dr. Nadir Engin Uzun konuşmacı olarak katıldı. Kamile İmer, Türkiye'deki dilbilim çalışmalarının günümüzde dünya ile bir yarış halinde olduğunu vurguladı. İmer, bu son kurultayda da gözlemlendiği üzere dilbilim

çalışmalarının, dilbilim alanın yanı sıra filoloji ve edebiyat alanından katılımcıların yaptıkları araştırmalarla genişlediğini belirtti. Ahmet Kocaman, dilbilim kurultaylarıyla ilgili başlangıçtan günümüze uzanan bir değerlendirme yaparak ilk başlarda dilbilim alanlarını tanıtmaya yönelik toplantılar yapıldığını, ancak geçen zaman içerisinde tanıtım ağırlıklı toplantılardan araştırma ağırlıklı toplantılara bir geçiş olduğunu anlattı. Günümüzde Türkiye’de dilbilim alanındaki araştırmalarda kuram ve uygulama arasındaki bağlantının iyi kurulduğuna dikkat çekti. Türk Dili ve Edebiyatı bölümlerinden dilbilim kurultaylarına katılan araştırmacı sayısındaki artış olumlu ve sevindirici bir gelişme olarak nitelendirdi. Kocaman, dilbilimcilerin terimleşme çalışmalarına daha çok zaman ayırmalarını önerdi. Özgün kuramlar üretilmesi konusunda daha çok çaba sarf edilmesi gerektiğini düşünen Kocaman, dilbilim alanındaki çalışmaların bir yandan düz dilbilim diğer yandan felsefe, Türkçe öğretimi gibi diğer alanlarla birlikte geniş oylumlu bir biçimde sürdürülmesinin önemli olduğunu dile getirdi. Ömer Demircan ise 1947’den sonra dil devrimine bağlılığın değişikliğe uğradığını söyledi. Demircan, sözlük çalışmalarının önemine değinerek Türk Dili ve Edebiyatı bölümlerinde sözlük çalışmalarına yönelik daha çok dersin yer alması gerektiğini belirtti. Ömer Demircan, dilbilim alanında çalışmalar yaparken yalnızca yabancı kaynaklar üzerinden araştırma yapmanın hatalı olduğunu, Türkiye’de yapılan çalışmalara, kendi kaynaklarımıza bakmamız gerektiğinin önemini de vurguladı. Sumru Özsoy, dilbilim kurultaylarının Türkçeyi incelemek isteyen diğer alanlardan gelen araştırmacılara (filoloji, çeviri vb.) açık olduğunu, ancak bu kurultayda sunulacak bildirilerin, dilbilim ilke ve yöntemlerine uygun bir biçimde düzenlenerek bir bilimsel araştırmanın taşınması gereken tüm koşulları yerine getirmesi gerektiğini dile getirdi. Eser Erguvanlı Taylan ise dilbilim kurultaylarının hakemli kurultaylar olmasını önerdi. Erguvanlı-Taylan uluslararası ortak çalışmalar yapmanın ve bu ortak çalışmaların sonuçlarını sunmanın önemine dikkat çekti. Kurultay’ın sonunda gelecek kongrenin Mersin Üniversitesi’nde yapılması kararlaştırıldı.

Sonuç olarak, 20. Ulusal Dilbilim Kurultay’ı farklı alanlardan gelen, ancak ortak amaç olarak Türkçeyi dilbilimsel açıdan incelemeyi hedefleyen bilimcilerin bir platformu olma özelliğini devam ettirdi. Kongreye Türk Dili ve Edebiyatı’ndan birçok genç bilimcinin de katılımı gözlemlendi. Bu da “Metindilbilim ve Türkçe” adlı kitabımda yaptığım şu saptamanın geçerliliğini sürdürdüğünü gösteriyordu: “Batı dilleri kökenli dilbilimcilerle birlikte, Türk dili alanında çalışan bilimcilerin aynı toplantıda bulunmaları farklı iki eğilim arasında yakınlaşmanın sürdüğünü, beraber çalışmaya dönüşmeye yüz tuttuğunu göstermektedir”¹.

¹ Şenöz-Ayata, Canan (2005): *Metindilbilim ve Türkçe*. İstanbul: Multilingual, S.79.